

MUNI
PED

Pracovní doba a doba odpočinku

Ing. Nikola Straková

Pracovní doba - pojmy

- **Pracovní dobou** je doba, v níž je zam-nec povinen vykonávat pro zam-tele práci, a doba, v níž je zam-nec na pracovišti připraven k výkonu práce podle pokynů zam-tele.
- **Dobou odpočinku** je doba, která není pracovní dobou.
- **Směnou** je část týdenní pracovní doby bez práce přesčas, kterou je zam-nec povinen na základě předem stanoveného rozvrhu pracovních směn odpracovat.
- **Pracovní režim** je režim práce, v němž se zam-ci vzájemně pravidelně střídají v rámci 24 hodin po sobě jdoucích.
 - Dvousměnný, třisměnný, nepřetržitý (vyžadující práce 24 hod. 7 dní v týdnu)

3 typy týdenní pracovní doby podle délky

a) Normální pracovní doba

- v rozsahu nejvýše 40 hodin týdně
 - nejvýše 37,5 hodin týdně – pracující při těžbě, v důlní výstavbě, geologický průzkum na báňských pracovištích
 - nejvýše 37,5 hodin týdně - třísměnný a nepřetržitý pracovní režim
 - nejvýše 38,75 hodin týdně - dvousměnný pracovní režim
 - u zaměstnanců mladších 18 let nesmí délka pracovní směny v jednotlivých dnech překročit 8 hodin (40 hodin týdně)

b) Zkrácená pracovní doba bez snížení mzdy

- Zkrácení lze dohodnout v kolektivní smlouvě nebo ve vnitřním předpise, ale pouze u zaměstelů, kteří provozují podnikatelskou činnost.

c) Kratší pracovní doba se snížením mzdy

- sjednaná v pracovní smlouvě nebo povolena na žádost zaměstnance, kterému náleží mzda odpovídající kratší pracovní době

Rozvržení pracovní doby

- Pracovní dobu rozvrhuje zam-tel a určí začátek a konec směn
- Pracovní doba se rozvrhuje zpravidla do pětidenního pracovního týdne
- Délka směny nesmí přesáhnout 12 hodin
- Rozvržení pracovní doby může být:
 - rovnoměrné (nesmí přesáhnout týdenní pracovní dobu, týdenní pracovní doba se rozvrhuje tak, aby délka jedné směny nepřesáhla 9 hodin)
 - nerovnoměrné (nesmí přesáhnout týdenní pracovní dobu za období na které se pracovní doba rozvrhuje tj. max. 26 týdnů)

Př.: Zaměstnanec vykonává práci v pracovním poměru u zam-tele.
Jeho pracovní doba činí 40 hodin a je rozvržena na 5 dní v týdnu.
Může zam-tel v rovnoměrném rozvržení pracovní doby přesáhnout
8hodinovou pracovní směnu a 40hodinový pracovní týden?

Pružná pracovní doba

- Lepší využívání pracovní doby
- Uspokojování osobní potřeby zam-ců
- Denní pracovní doba se dělí na:
 - Základní – povinnost být na pracovišti, určuje zam-tel
 - Volitelnou – určuje zam-tel, ale začátek a konec si stanoví zam-nec

Př.: Pracovní doba zaměstnance je rozvržena v rámci pružného pětidenního období tak, že základní úsek pracovní doby je každý den od 9:00 do 14:30 hodin včetně přestávky v práci v délce 30 min. Volitelný úsek pracovní doby je od 7:00 do 19:00 hodin. Kolik hodin je zaměstnanec povinen každý den odpracovat a jak by se posuzovala překážka v práci – ošetření u lékaře od 8:00 do 10 hod.

Konto pracovní doby

- Jiný způsob nerovnoměrně rozvržené pracovní doby
- K zavedení je třeba ujednání v kolektivní smlouvě/vnitřním předpisu
- Umožňuje podnikatelům pružně reagovat na měnící se potřebu práce v závislosti na odbytu jejich produkce
- Uplatněn jen se souhlasem zam-ce
 - Zam-tel musí vyplácet stálou mzdu v rámci tzv. vyrovnávajícího období (max. 26 týdnů/52 týdnů)
 - Zam-tel musí vést účet pracovní doby a účet mzdy zam-ce

Na účtu pracovní doby zam-tel vykazuje:

- Stanovenou týdenní pracovní dobu (kolik má zam-nec odpracovat dle pracovního úvazku)
- Rozvrh pracovní doby (směny)
- Skutečnou odpracovanou pracovní dobu

Na účtu mzdy zam-ce se vykazuje:

- mzda, na kterou má zam-nec nárok dle pracovní smlouvy
- Stálá mzda = min. 80 % průměrného měsíčního výdělku za posledních 12 kalendářních měsíců

Pracovní pohotovost

- doba, v níž je zam-nec připraven k případnému výkonu práce podle pracovní smlouvy, která musí být v případě naléhavé potřeby provedena nad rámec jeho rozvrhu pracovních směn
- Pouze na základě dohody se zam-cem
- Rozsah není stanoven
- Zejména u lékařů, policistů, zam-ců údržby

Pracovní pohotovost

- dojde k výkonu práce
 - přísluší za výkon práce mzda (nad rozsah stanovené týdenní pracovní doby se jedná o práci přesčas – příplatek ve výši 25 %)
- nedojde k výkonu práce
 - doba pohotovosti se nezapočítává do pracovní doby a přísluší odměna, nejméně 10 % průměrného hodinového výdělku

Práce přesčas

- Práce přesčas je práce konaná zam-cem
 - na příkaz zam-tele nebo s jeho souhlasem
 - nad stanovenou týdenní pracovní dobu, vyplývající z předem stanoveného rozvržení pracovní doby
 - mimo rámec rozvrhu pracovních směn
- U zam-ců s kratším úvazkem se za práci přesčas považuje práce přesahující stanovenou týdenní dobu (plný úvazek).
 - Těmto zam-cům nelze práci přesčas nařídit.
- Práci přesčas může zam-tel nařídit jen ve výjimečných případech, jsou-li pro to vážné důvody

- Práce přesčas lze nařídit:
 - max. 8 hodin týdně
 - max. 150 hodin ročně
- Nad stanovený rozsah může zaměstnavatel požadovat jen se souhlasem zaměstnance a to v průměru nejvýše 8 hod/týdně za období nejvýše 26 týdnů (52 týdnů)
- Příplatek ve výši 25 % průměrného výdělku nebo náhradní volno
- Do ročního limitu 150 hodin se nezahrnuje práce přesčas, za kterou bylo zaměstnanci poskytnuto náhradní volno.
- Práci přesčas nesmí vykonávat:
 - mladiství (absolutní zákaz)
 - těhotné ženy (absolutní zákaz)
 - zaměstnankyně a zaměstnanci, kteří pečují o dítě do 1 roku věku

Př.: Mám sjednán zkrácený úvazek a pracovní doba by měla dle pracovní smlouvy činit 30 hodin týdně. Já však pracuji 40 hodin týdně. Je zaměstnavatel povinen vyplatit mi náhradu za práci přesčas?

Noční práce

- Práce konaná v noční době, tj. mezi 22 a 6 hodinou
- Zam-cem pracujícím v noci se rozumí zam-nec, který během noční doby pravidelně odpracuje nejméně 3 hodiny ze své pracovní doby v rámci 24 hodin
- Právní úprava umožňuje práci v noci bez rozlišení pohlaví
- Zákaz noční práce platí pro mladistvé
- Zam-tel má uloženy další specifické povinnosti, týkající se BOZP

Doba odpočinku

- Časový úsek, kdy zam-tel není oprávněn požadovat po zam-ci výkon sjednané práce
- Druhy odpočinku:
 - Přestávky v práci
 - Nepřetržitý odpočinek
 - Dny pracovního klidu
- Liší se délkou, účelem a umístěním v čase pracovní doby

Přestávky v práci

- Zam-**tel** je povinen poskytnout zam-**nci** pracovní přestávku na jídlo a oddech, která se nezapočítává do pracovní doby a to:
 - nejdéle po každých 6 hodinách (u mladistvých po 4,5 hodinách) nepřetržité práce v trvání nejméně 30 minut
- Neposkytuje se na začátku a na konci pracovní doby
- Způsob a místo trávení přestávky je plně v dispozici zam-**ce**
- Zvláštní druh přestávek – přestávky na kojení

Nepřetržitý odpočinek

- Poskytován buď:
 - 1) Mezi dvěma směny nebo
 - 2) V týdnu

1) Mezi dvěma směny

- Zam-tel je povinen rozvrhnout pracovní dobu tak, aby zam-nec měl **mezi koncem jedné směny a začátkem následující směny nepřetržitý odpočinek po dobu alespoň 11 hodin (12 hodin u zam-ců mladších 18 let) po sobě jdoucích během 24 hodin**
- Může být zkrácen až na 8 hodin (ne u zam-ců mladších 18 let) za podmínky, že následující odpočinek bude prodloužen o dobu zkrácení tohoto odpočinku, a to v případech taxativně uvedených (např. nepřetržité provozování, naléhavé opravy, živelné události)

Př.: Zaměstnanec má uzavřen u zaměstnavatele pracovní poměr na stanovenou týdenní pracovní dobu. Je možné u jiného zaměstnavatele uzavřít pracovní poměr rovněž na stanovenou týdenní pracovní dobu ? V jakém rozsahu je možné uzavřít další pracovní poměr u jiného zaměstnavatele?

2) V týdnu

- Během každého období 7 po sobě jdoucích kalendářních dnů musí mít Zam-nec nepřetržitý odpočinek v trvání alespoň 35 hodin (u mladistvého 48 hodin)
- Výjimečně 24 hodin s tím, že v období následujících 7 kalendářních dní po sobě jdoucích bude o toto snížení prodloužen
- Volno se poskytuje zásadně hromadně, je-li to možné všem zaměstnancům a tak aby tam spadala neděle

Dny pracovního klidu

=dny, na které připadá nepřetržitý odpočinek zam-ce v týdnu a svátky

- V tyto dny lze nařídit práci jen výjimečně, a to
 - v zákonem taxativně určených případech, kdy lze nařídit nutné práce ve dnech nepřetržitého odpočinku v týdnu (např. naléhavé opravné práce, inventura, živelné události, doprava, krmení zvířat)
 - práce v nepřetržitém provozu a
 - práce při střežení objektu zam-tele.
- Za dobu práce ve svátek přísluší zam-nci dosažená mzda a náhradní volno v rozsahu práce konané ve svátek, případně dohodnutý příplatek ve výši průměrného výdělku (100 %) místo náhradního volna hodinového Zam-nci, který nepracoval proto, že svátek připadl na jeho obvyklý pracovní den, se plat nekrátí.

Dovolená

- Účel: k regeneraci organismu a k obnově duševních a fyzických sil zam-ců
- Délka dovolené ze zákona:
 - Soukromý sektor: 4 týdny
 - Státní sektor: 5 týdnů
 - Pedagogičtí a akademičtí pracovníci: 8 týdnů
- Od 1.1.2021 se nárok na dovolenou stanovuje v hodinách!

2 druhy dovolené

- a) Dovolená za celý kalendářní rok
- b) Dovolená za poměrnou část roku
- c) Dodatková dovolená
- d) Dovolená nad rámec zákona

a) Dovolena za celý kalendářní rok

- Nárok vzniká pokud pracovní poměr trval nepřetržitě celý rok a bylo odpracováno 52násobek TPD (týdenní pracovní doby)
- Př: $52/52 \times 40 \text{ TPD} \times 4 \text{ týdny dovolené} = 160 \text{ hodin}$

Příklad

- Určete celkovou výměru dovolené v hodinách zaměstnancům daného zaměstnavatele:
 - 1) při 40hod. TPD a výměře dovolené 5 týdnů;
 - 2) při 37,5hod. TPD a výměře dovolené 4 týdny;
 - 3) při 38,75hod. TPD a výměře dovolené 5 týdnů;
 - 4) při 20hod. TPD a výměře dovolené 8 týdnů;

b) Dovolená za poměrnou část roku

- Podmínka („4 plus 4“):
 - pracovní poměr trval alespoň 4 týdny
 - Zam-nec odpracoval alespoň 4násobek stanovené nebo kratší TPD
- Nárok na dovolenou = **1/52 základní výměry dovolené** za **každou odpracovanou TPD** (k méně odpracovaným hodinám než je TPD se nepřihlíží, tzn. nevzniká nárok na dovolenou)
- Zaokrouhluje se na celé hodiny nahoru

Příklad

- Zaměstnanec odpracoval u daného zaměstnavatele 248 hodin ve 40hodinové TPD (týdenní pracovní době). Výměra dovolené za celý odpracovaný rok činí 5 týdnů. Jaká je konkrétní výměra dovolené, která zaměstnanci za odpracovanou dobu náleží?

Příklad

- Podnik přiznává zaměstnancům týden dovolené navíc nad rámec zákonné výměry čtyři týdny, celkem tedy roční výměra činní 5 týdnů. Zaměstnankyně pracuje na plný úvazek se stanovenou týdenní pracovní dobou 40 hodin. Pracovní poměr trvá dobu určitou – od 1. ledna 2022 do 10. července 2022. Na kolik hodin dovolené za rok 2022 má zaměstnankyně nárok?

c) Dodatková dovolená

- Činí 1 týden pro zam-ce, který pracuje u téhož zam-tele po celý kalendářní rok a vykonává:
 - práce pod zemí při těžbě nerostů nebo při ražení tunelů
 - práce zvláště obtížné nebo zdraví škodlivé, vyjmenované v zákoníku práce
- Musí být vždy vyčerpána, a to přednostně

c) Dovolená nad rámec zákona

- V soukromém sektoru
- Lze smluvně sjednat podmínky nároku na poskytování dalšího typu dovolené dle zásad rovného zacházení a zákazu diskriminace
- Ujednání v kolektivní smlouvě nebo i v individuální smlouvě se zam-cem

Př.: Zam-tel na základě ujednání v kolektivní smlouvě poskytuje další dovolené pro zam-ce, kteří jsou v pracovním poměru alespoň 5 let, dále pro zam-ce starší 50 let, pro zam-ce pracujících v kontu pracovní doby, a pro zam-ce, kteří pečují o děti do 15 let věku.

Je možné poskytovat takovouto dovolenou nad rámec ZP?

Čerpání dovolené

- Dobu čerpání (nástup) dovolené určuje zam-tel
 - Měl by tak činit podle písemného rozvrhu čerpání dovolené
- Dobu čerpání je zam-tel povinen písemně oznámit zam-ci alespoň 14 dnů předem
- Poskytuje-li se zam-ci dovolená v několika částech, musí alespoň jedna část činit 2 týdny (pokud se účastníci nedohodnou jinak)
- Zam-tel může určit hromadné čerpání dovolené (je-li to nutné z provozních důvodů), které však nesmí činit více než 2 týdny

Čerpání dovolené

- Zaměstnanec může určit podmínky čerpání dovolené, i když dosud nesplnil podmínky pro vznik práva na dovolenou (předpokládá, že podmínky splní)
- Dovolena se čerpá v celých dnech, příp. alespoň v délce poloviny směny

Čerpání dovolené § 218

- Čerpání dovolené je zam-tel povinen zam-ci určit tak, aby dovolenou vyčerpal v kalendářním roce, ve kterém zam-ci právo na dovolenou vzniklo, ledaže v tom zam-teli brání překážky v práci na straně zam-ce nebo naléhavé provozní důvody.
- Nemůže-li být dovolená vyčerpána, je zam-tel povinen určit ji zam-ci tak, aby byla vyčerpána nejpozději do konce následujícího kalendářního roku
- Není-li čerpání dovolené určeno nejpozději do 30. června následujícího kalendářního roku, má právo určit čerpání dovolené rovněž zam-nec. Čerpání dovolené je zam-nec povinen písemně oznámit zam-teli alespoň 14 dnů předem, pokud se nedohodne se zam-telem na jiné době oznámení.
- Nemůže-li být dovolená vyčerpána ani do konce následujícího kalendářního roku proto, že zam-nec byl uznán dočasně práce neschopným nebo z důvodu čerpání mateřské anebo rodičovské dovolené, je zam-tel povinen určit dobu čerpání této dovolené po skončení těchto překážek v práci.

Náhrada za dovolenou

- Zam-ci přísluší za dobu čerpání dovolené náhrada mzdy nebo platu ve výši průměrného výdělku
- Zam-ci přísluší náhrada mzdy nebo platu za nevyčerpanou dovolenou pouze v případě skončení pracovního poměru
- Náhradu mzdy nebo platu za nevyčerpanou dodatkovou dovolenou není možné poskytnout; tato dovolená musí být vždy vyčerpána, a to přednostně